

15.02.2024р.Гр.31.Всесвітня історія. Уроки №10-11.

Тема: 1.Італія в міжвоєнний період.

2.Німеччина в міжвоєнний період.

1. Уступивши в травні 1915 р. у війну на стороні Антанти, Італія не здобула блискучих перемог, а заплатила за участь у Великій війні життям 600 тис. своїх громадян, майже 1 млн італійців було поранено. Повернувшись додому, фронтовики відчували, що держава кинула їх напризволяще. Вони почали об'єднуватися в загони «ардіті» («смільців») — мужніх і готових на все, але політично малограмотних і навіть неписьменних людей, схильних поширювати військові порядки на цивільне суспільство й звинувачувати в усіх бідах парламент і демократію. У 1918-1920 рр. Італія переживала кризу. У країні відбулося понад 4 тис. страйків. У 1920 р. за ініціативою однієї з ліворадикальних груп розпочалося захоплення робітниками підприємств. Акції протесту відбулися в інших містах. У 1920-1922 рр. зростання економіки припинилося. Заводи призупиняли роботу через нестачу вугілля й сталі та тривалі страйки. Уряд Джованні Джолітті був бездіяльний. Після страйку залізничників і поштових службовців у січні 1920 р. Італію паралізував робітничий страйк. Було замінено кількох міністрів, однак під тиском соціалістичної опозиції уряд мусив подати у відставку. Дж. Джолітті сформував новий уряд з лібералів, радикалів і соціалістів. В країні фактично відбувалася аграрна революція. Центром нового руху стала Болонья, на околицях якої були вивішені червоні прапори з написом «Реквізована й передана в спільну власність земля». Місцева влада, де переважали соціалісти, вітала й узаконювала такі захоплення. Уряд утратив контроль над робітничим класом і промисловістю. Багатьма фабриками й заводами керували робітничі комітети, на підприємствах вивісили червоні прапори. Загальна конфедерація праці склала програму, яка містила вимоги підвищення заробітної плати, скорочення робочого дня й визнання профспілки. Соціалісти й комуністи погрожували перетворити робітничий рух на соціальну революцію. У 1921 р. економічна ситуація залишалася вкрай тяжкою. Урожай знищила посуха, зростало безробіття. Уряд

Дж. Джолітті пішов у відставку. Однак і новий уряд виявився слабким і не зумів запобігти загостренню боротьби між соціалістами та фашистами. Наступного року ситуація в економіці ще більше погіршилася. Хоча світова війна стимулювала видобуток залізної руди й виплавлення металів, зокрема міді, через промислову кризу італійська економіка не тільки не зберегла досягнутий у роки війни рівень, а й навіть не досягла довоєнного. Політичні партії з калейдоскопічною швидкістю змінювали одна одну, але становище в країні дедалі погіршувалося. Парламент поступово перетворювався на дискусійний клуб, нездатний запропонувати країні шляхи виходу з кризи. Зневірившись у монархії та демократії, тисячі знедолених і невдоволених результатами війни італійців звернули свої погляди на нову політичну силу - фашизм. Ватажком фашистів був Беніто Муссоліні. Фашизм (від італ. *fascio* — в'язка хмизу) — соціально-політичний рух, ідеологія та державний режим диктаторського типу; протилежність демократії. На виборах 1921 р. фашисти, діючи нахабно й агресивно, здобули понад три десятки депутатських мандатів. Потрапивши до парламенту, вони фактично паралізували його роботу своїми брутальними діями. Фашисти прагнули довести, що парламентська демократія вичерпала себе й настав час «сильної влади» — фашистської диктатури. Суспільство втомилося від бездіяльності уряду й було готове прийняти будь-який режим, що забезпечив би стабільність.

Політичні гасла прибічників Б. Муссоліні:

- Усі політичні партії, крім фашистської, будуть заборонені.
- Місце італійської жінки — дім. Італійки мають народжувати багато дітей — майбутніх воїнів.
- Демократія не потрібна. Італія потребує сильного лідера, який дасть народу те, чого він прагне.
- Комунізм і соціалізм — вороги фашизму.
- Війна є благом для країни. Італійська молодь повинна бути готовою до боротьби.

- Італія має утвердитись як імперія в Африці.
- Потрібно упокорити великі держави.

Готуючись до захоплення влади, фашисти створили бойові групи — сквадри, запровадили форму — чорні сорочки (звідси назва — «чорносорочечники»), установили контакти з вищими армійськими офіцерами. Б. Муссоліні заявляв, що ніхто не завадить йому повернути Італії її «історичний» статус імперії. Італійцям фашисти обіцяли знизити податки, підвищити заробітну плату й ліквідувати безробіття. Б. Муссоліні активно готувався до походу своїх прихильників на Рим, щоб захопити владу. Симпатії генералів розділилися між монархією та фашистами.

Спочатку Віктор Еммануїл III хотів оголосити в країні надзвичайний стан, але потім передумав, аби не допустити кровопролиття й громадянської війни. У ніч з 27 на 28 жовтня 1922 р. фашисти захопили

важливі державні об'єкти в Мілані та інших містах країни. 29 жовтня король призначив Б. Муссоліні прем'єр-міністром Італії. Поступово обмежуючи повноваження короля, Б. Муссоліні присвоїв собі титул «дуче» (вождь) і правив Італією майже одноосібно. Він заборонив усі політичні партії, окрім власної. Депутатів не фашистів вигнали з парламенту. У 1925 р. Б. Муссоліні висунув вимогу суцільної фашизації країни. Усі без винятку італійці мали поділяти фашистський світогляд і фашистську поведінку. Він урахував традиційно високий авторитет в країні католицької церкви, тому, не будучи ревним католиком, уклав у 1929 р. з Папою Римським Пієм XI «Латеранський пакт», у якому йшлося про примирення церкви й держави. В обмін на визнання влади Італії Ватикан отримав статус самостійної держави. 1930 р. спеціальним рішенням парламенту було проголошено створення в Італії «корпоративної держави». До корпорацій входили як роботодавці, так і наймані працівники. Кожна корпорація, контролюючи свою галузь, мала обмежувати конкуренцію в промисловості й мобілізувати виробничий потенціал в інтересах суспільства. Формально було створено 22 корпорації, зокрема зернову, овочеву, металургійну, хімічну, авіаційну, театральну. Б. Муссоліні

особисто очолив сім із них. Для керівництва корпораціями була створена Національна рада корпорацій з представників робітників, роботодавців, фашистської партії, а також міністрів відповідних галузей. 1930 р. спеціальним рішенням парламенту було проголошено створення в Італії «корпоративної держави». До корпорацій входили як роботодавці, так і наймані працівники. Кожна корпорація, контролюючи свою галузь, мала обмежувати конкуренцію в промисловості й мобілізувати виробничий потенціал в інтересах суспільства. Формально було створено 22 корпорації, зокрема зернову, овочеву, металургійну, хімічну, авіаційну, театральну. Б. Муссоліні особисто очолив сім із них. Для керівництва корпораціями була створена Національна рада корпорацій з представників робітників, роботодавців, фашистської партії, а також міністрів відповідних галузей. У 1929 р. рівень промислового виробництва, зокрема сталі й електроенергії, перевищив довоєнний. У середині 1920-х років в Італії розпочалася «битва за врожай», метою якої було збільшення виробництва зернових і відмова від їхнього імпортування. У цій «битві» брали участь не тільки селяни, а й інші категорії населення, зокрема священики. Між провінціями було організовано змагання, а переможці отримували призи. Ці форми заохочення населення згодом були запозичені й упроваджені

комуністами в Радянському Союзі та націонал-соціалістами в Німеччині. Незважаючи на певні успіхи, Італія не могла повністю забезпечити себе сировиною та продовольством. Активна зовнішньополітична діяльність Б. Муссоліні, маніпулювання націоналістичними почуттями італійців, обіцянки відродити «Римську імперію», вимоги до європейських держав і США визнати за Італією «історичне право» на колонії в Африці — усе це створювало ілюзію міцності фашистського режиму. З початком Другої світової війни не тільки ця, а й інші ілюзії розвіялися.

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=os71mBzIq44>.

2. . «Територіальні зміни у Німеччині за Версальською угодою (1919)».

За договором Франції повертались її землі — Ельзас і Лотарингія, а також передавалися вугільні шахти Саару, однак цей район на 15 років переходив під управління Ліги Націй. Німеччина передавала Польщі Познань, частину Верхньої Силезії, райони Померанії та Східної Пруссії, яку відділяв від території Німеччини Польський (Данцизький) коридор, чим відкривався вихід до Балтійського моря для Польщі. Бельгія отримувала округи Ейпен, Мальмеді та Морене після плебісциту, Данія — північну частину Шлезвіґу; Мемель (Клайпеда) переходив у відання держав-переможниць (1923 р. приєднаний до Литви), а Данциґ (Ґданськ) оголошувався вільним містом під захистом Ліги Націй. Веймарська республіка — історична назва німецької держави на честь конституційного Національного зібрання, що засідало у Веймарі. Вона виникла в 1918 р. внаслідок буржуазно-демократичної Листопадової революції (1918–1919). У перші роки політичне життя Німеччини визначала парламентська більшість, що складалася з соціал-демократів, Німецької демократичної партії і Партії центру. СДПГ уже відійшла від своїх колишніх революційних ідей. Із кінця 1918 р. економічне становище Німеччини безупинно погіршувалося. Втративши багаті на сировину Ельзас і Лотарингію й передавши Франції на 15 років право експлуатації ресурсів Саарської області, у Німеччині на 75 % скоротився видобуток залізної руди, на 25 % — вугілля, на 35 % — виплавки сталі. Згорання військової промисловості та демобілізація з армії спричинили та Північній Америці (1924–1929 рр.) масове безробіття. Країні відчутно бракувало сировини, продовольства, палива. Спекулянти дедалі більше роздували ціни. Курс марки падав, почалась інфляція. 1922 р. марка упала до 1/10 своєї вартості у 1920 р. Життєвий рівень населення знижувався. Повоєнний розвиток Німеччини відбувався за вкрай несприятливих для неї зовнішньополітичних умов.

31 липня 1919 р. Установчі збори схвалили конституцію Німецької республіки, яка одержала назву Веймарської. У Німеччині було ліквідовано монархію і встановлено республіку. Уся країна поділялася на землі, які мали власне законодавство і парламенти (ландтаги). Центральний уряд мав набагато більші повноваження

порівняно з тими, що надавала Конституція 1879 р. Особливі повноваження отримав президент, який міг видавати надзвичайні закони, застосовувати збройні сили у випадку внутрішньої політичної кризи. Важливим пунктом Веймарської конституції стало положення про недоторканність приватної власності. Після об'єднання в 1920 р. Німеччина мала продовжити сплату 53 млн. марок репараційних платежів, передбачених Версальським миром (1919). Складне економічне становище посилювало напруження в суспільстві. Проти правих соціал-демократів та республіканців, які сформували повоєнний уряд Німеччини, виступили ряд так званих «добровольчих формувань» й таємних воєнізованих товариств: бригада Ерхардта, Балтійська оборона, загони Хейдебрека, Россбаха, товариства «Консул», «Вікінг» тощо. Вони формувалися з офіцерів та унтер-офіцерів. Заходи Г. Бауера 1920 р. після скорочення рейхсверу стали основною силою заколоту монархічно налаштованих сил опозиції. Повстання «Чорного рейхсвера» очолив генерал Лютвіц. У березні 1920 р. його загони захопили Берлін. Президент Еберт втік зі столиці. Путчисти сформували свій уряд на чолі з Каппом. Проте їм не вдалося втриматися при владі. Невдовзі путч розгромили загони Червоної гвардії, утворені повсталими робітниками Берліна. Путч Каппа-Лютвіца став причиною загальнонімецького страйку, який у Рурі переріс у збройне повстання. Новий голова уряду Г. Мюллер припинив страйк, загони Червоної гвардії були виведені у нейтральну зону.

Окупація на початку 1923 р. франко-бельгійською армією Руру, французький контроль над цим багатим регіоном, ще більше погіршили важке становище в економіці Німеччини. Різко скоротилися видобуток вугілля і виплавка чавуну, що спричинило закриття фабрик, масове безробіття. Зростання інфляції призвело до робітничих страйків по усій країні. Цим вирішили скористатися як ліві, так і праві політичні сили — вони звинуватили уряд у некомпетентності. Комуністи розпочали організацію «червоних сотень» і контрольних комісій. У серпні 1923 р. розпочався загально-німецький страйк, і уряд був вимушений піти у відставку. Йому на зміну прийшов уряд Штреземана, який репрезентував

демократичні партії. У середині 1923 р. найбільш запеклі зіткнення відбулися в Саксонії, де комуністам на чолі з Е. Тельманом вдалося сформувати робітничі загони і почати бойові дії проти урядових військ. Тільки після того як уряд кинув проти них додаткові сили рейхсверу, виступи були придушені. Комуністичну партію заборонили. У цей час велику популярність здобула Німецька націонал-соціалістична робітнича партія Адольфа Гітлера. 8–9 листопада 1923 р. у Мюнхені нацисти організували путч і захопили уряд Баварії, закликавши до походу на Берлін. Але частини рейхсверу розігнали їхні загони. Гітлера заарештували і засудили до п'яти років ув'язнення. Проте через рік він вийшов на волю. Наприкінці 1923 р. німецька економіка почала виходити з кризи. Уряд ужив ряд заходів, що стабілізували виробництво. Зокрема, у 1924 р. була проведена грошова реформа, внаслідок якої зріс курс німецької марки. Виплата репарацій призвела до зростання податків з населення. Водночас іноземні капіталовкладення сприяли розширенню й модернізації виробництва. Подальша концентрація виробництва сприяла утворенню таких гігантів, як сталевий трест «ІГ Фарбеніндастрі». Найбільше довготривалих позик Німеччині наддали США. Усі ці заходи дали змогу Німеччині знову посісти провідне місце серед найсильніших держав світу, обігнавши за економічними показниками Англію і Францію. Почалося поступове відродження німецького військово-промислового потенціалу. Німеччина розпочала пошук країн для розміщення військових замовлень за кордоном. Такою країною став Радянський Союз. Німецько-радянське військове співробітництво почалося з середини 20-х років після підписання рапальських угод (16 квітня 1922 р.). На радянських підприємствах виготовлялися деталі для німецьких танків, літаків і гармат; офіцери обох армій спільно проходили перепідготовку. Водночас з мовчазної згоди західних держав Німеччина розпочала модернізацію і розбудову військово-морського флоту. У політичному житті Веймарської республіки брало участь кілька впливових партій: католицька партія «Центр», Німецька народна партія та ін. Це були політичні об'єднання великих промисловців, сільських багатіїв і церковних кіл. Досить впливовими були Демократична і Націонал-ліберальна

партії, які в 1923 р. утворили коаліційний уряд. Найбільший вплив у країні мали соціал-демократи. Робітники і найбідніші верстви населення підтримували комуністів. Протистояння між лівими і правими почалося у 1924 р. За ініціативи комуністів були організовані загони самооборони під назвою «Союз червоних фронтовиків». Праві і монархісти створили численну воєнізовану організацію «Сталевий шолом». Починаючи з 1921 р. почала швидко зростати нацистська партія Гітлера, яка налічувала тоді 6 тис. чоловік. Шалена інфляція, французька окупація Руру, безробіття призвели до того, що ідеї Гітлера швидко знаходили послідовників. У своїх виступах Гітлер різко нападав на керівників Веймарської республіки, засуджував Версальський договір. У 1923 р. його партія зросла до 50 тис. чол. Невдалий путч та економічна стабілізація дещо загальмували зростання лав націонал-соціалістичної партії. У 1925 р. помер президент Еберт. Главою держави був обраний колишній командуючий кайзерівською армією П. Гінденбург. Його прихід до влади посилив невдоволення лівих, зміцнивши позиції правих сил у країні. Отже, до 1929 р. у Німеччині, як і в інших державах Європи, існувала багатопартійна система, між партіями точилася боротьба за владу та реалізацію різних політичних принципів. За умов політичної нестабільності та економічного колапсу відбувається консолідація націонал-соціалістів на чолі з Адольфом Гітлером. З квітня 1927 р. його партія регулярно фінансувалася великими промисловими корпораціями та банками, що були пов'язані з міжнародними діловими й політичними колами. Проте вибори до рейхстагу 1928 р. нацисти програли. Причиною цього було покращення економічного становища Німеччини. Індустріальне виробництво 1929 р. становило 117 % проти рівня 1913 р. Темпи промислового розвитку Німеччини були більш повільними, ніж до війни, і нижчими, ніж у США та Франції, проте вищими, ніж в Англії. Частка Німеччини у світовому промисловому виробництві зросла до 12 % (1923 р. — 8 %). Швидкими темпами розвивалися кам'яновугільна, хімічна та газова галузі промисловості, галузі металообробки, електротехніки. У 1925 р. президентом республіки став кайзерівський фельдмаршал монархіст П. Гінденбург. Зазнавши поразки у Першій світовій війні, Німеччина переживала

глибоку економічну, політичну, моральну кризу. Після Версальського договору, який глибоко принизив німців, економіка країни опинилася у надзвичайно скрутному становищі. На цьому ґрунті почали розвиватися реваншистські ідеї, виникати націоналістичні рухи. Однією з таких організацій стала Німецька робітнича партія (ДАП), утворена в січні 1919 р. в Мюнхені. Її організатор А. Дрекслер того ж року запросив до лав партії Адольфа Гітлера. Світова економічна криза 1929-1933 рр. негативно відбилася на економіці Німеччини. Безробіття, розорення селян і ремісників, скорочення соціальних виплат привели до падіння авторитету Веймарської республіки. У країні стали набирати популярність партії, що обіцяли встановити «твердий порядок». Нацисти обіцяли вивести Німеччину з кризи. Їхня популярність неухильно зростала, і вже в 1932 р. НСДАП стала найбільшою політичною партією Німеччини. У 1933 р., одержавши перемогу на парламентських виборах, нацисти на чолі з А. Гітлером прийшли до влади. Емблемою партії було обрано свастику — хреста із загнутим під прямим кутом кінцями. Цей знак відомий ще з глибокої давнини і символізує безперервний рух сонця. У націоналістичному русі Німеччини цей символ уперше з'явився на прапорах окултного товариства Туле, з яким були тісно пов'язані керівники НСДАП. Гітлер і обрав емблемою партії чорну свастику, вписану в біле коло на червоному тлі. Для нього червоний колір символізував соціальні ідеали партії, білий - націоналістичні, а свастика вказувала на перемогу німецького духу. Для партійного вітання теж обрали старовинний символічний жест — підняття вгору витягнутої руки. Це створило своєрідний імідж партії; вона швидко стала численною, а Гітлер — популярним оратором. На відміну від фашистів, нацисти наголошували не на державі, а на нації. Вони трактували поняття «нація-народ» як окрему культурно-біологічну та ірраціонально-містичну спільноту, що завжди перебуває у ворожих антагоністичних відносинах з іншими спільнотами. Спираючись на ідейних попередників (Фіхте, Гегеля, Юнга, Ніцше, Шпенглера та інших), нацисти взяли на озброєння основні положення з традиційного пангерманського шовінізму XIX ст.:

- панівне становище Німеччини в континентальній Європі;
- возз'єднання всіх народів, що розмовляють німецькою мовою, в межах німецького рейху;
- розширення німецьких колоніальних володінь.

Важливою складовою ідеологічної платформи нацизму був расизм. Гітлер уважав нації нерівноцінними: буцімто є вищі, а є нижчі. Німці, поза сумнівом, найвища арійська нація, повинна встановити «новий світовий порядок». На підтвердження цієї тези Гітлер розробив расову теорію, що розглядала історію людства як боротьбу між расами. Особливий наголос у цій теорії робився на антисемітизмі. Євреїв звинуватили в усіх негараздах, що відбувались у світі та країні. Перша світова війна, революція, інфляція, зростання цін, безробіття тощо приписувались інтригам євреїв. Відповідно, будь-які можливі позитивні дії безпосередньо пов'язувалася з акціями проти них. Злочинним і нелюдям було «остаточне вирішення» єврейського питання. Зрештою, нацисти знищили понад 6 млн. євреїв із 10 млн., що проживали на Європейському континенті. Наріжним каменем ідеологічного фундаменту нацизму, безперечно, був антикомунізм. Ще у 1922 р. Адольф Гітлер у таємному меморандумі до осіб, що субсидують партію, стисло й відверто сформулював її мету — «знищити й викоринити марксистський світогляд». Згодом саме на основі антикомунізму створювалася вся система ідейного багажу нацизму. На відміну від італійських фашистів, яких підтримувала католицька церква, нацисти стояли на позиціях антиклерикалізму і боролися проти церкви.

<https://www.youtube.com/watch?v=g45c6wy5-sl>.

Д/з: §§11-12.